

FILIPKOVCI V ZÁZRAČNEJ DEDINE SMREKOVICI

Hore dedinou — aby bolo všetkého dobrého „kopec“!

V Smrekovici, dedinke zo starodávnych čias, prituhuje, všetko je zasypané snehom a ten v tmavomodrej tme, osvetlený mihotavými hviezdami a bledým kosákom mesiacu, iskrí, trblie sa. Keď nadíde čas, bude pod nohami prvých chodcov, vinšovníkov, koledníkov, *polazníkov*, príjemne vrždať. Ten okamih nastáva už krátko po polnoci.

Vinšovníci si dávajú dobrý pozor, kadiaľ idú s koledou. Vždy začínajú na dolnom konci a uberajú sa hore kopcom na horný koniec, to preto, aby v novom roku bolo všetkého dobrého „kopec“. Hore dedinou teda vykračujú skupinky pastierov, židov, cigánov, všetko obyvateľov dediny, odkázaných na prácu a pomoc od gazdov, ale aj opačne, gazdovia zase potrebujú ich služby. Zastavujú sa pred oknami chalúpok, vyhrávajú na husličkách, píšťalkách..., a vinšujú. A odušu spievajú!

Zastali aj pred domom gazdu Brázdu. Brázdovci — gazda Brázda, gazdiná Eva, starý ňaňo, stará mať, Katka, dcéra súca na vydaj, Marka, ešte iba jedenástočná, sotva štvorročný synček Ferko, paholok Števko i slúžka Betka — ich už čakajú.

Pod oblokmi sa ozýva:

*Šťastie, zdravie, pokoj svätý
vinšujeme vám,
najprv pánu hospodáru,
potom aj dietkam.
Zďaleka sa berieme,
novinu vám nesieme,
a čo sa nám prihodilo
v meste Betleme.*

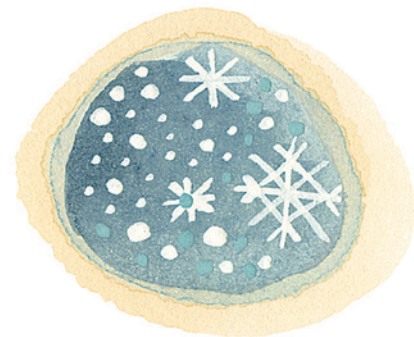
*Narodil sa tam synáček,
posiela nás k vám,
by ste mu koladu dali,
nezabudne vám.
Chlebíka moc nechce vziať,
bo ho nakrmila mať,
radšej tolar, lebo dukát
môžete mu dať.*

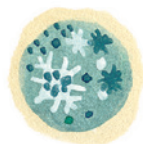
Takéto včasné *polazovanie*, koledovanie, je dobré znamenie. Polazníci veru neobídu naprázdno, po pálenke na zahriatie pribudne od gazdinej Brázdovej do veľkej kapsy kus slaniny, klobáska, suchá fazuľa, hrach, bôb, múka... a sem-tam aj drobný peniaz. Že spomínali *tolár* — toliar a dukát? To boli väčšie peniaze, tých sa veru nedočkali!

Nuž ale, to by ani neboli riadni koledníci, keby si popri „vážnej“ kolede aj takto nezažartovali:

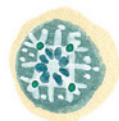
*Vinšujem vám v tento
nastávajúci nový rok,
aby vám vypadol z pece bok
a z kozuba polovička,
aby sa vám otelila kravička,
aby sa vám oprasila svinčička.
A dobre sa tu majte!*

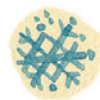
*Nah vás Pán Boh živí,
dokiaľ budú slivy;
a keď budú čerešne,
nah trebárs vás čert vezme!*

*Doniesli sme vám noviny,
prišli sme k vám do hostiny,
čo nám máte, to nám dajte,
dlho nás tu nemeškajte.*

*Pred Janigov žaba krka,
dajteže nám mrkevníka,
keď mrkevník pojeme,
zase ďalej pôjdeme.*

Vševdkově rozumy

Polazovanie vzniklo zo slova *laziť*, *liezť*, *loziť* (po dedine), z domu do domu s vinšovaním a koledami. Podobný význam má aj slovo *koledovanie*, *koledovať* — obchádzať, vinšovať. Len si to nepomýľte so slovami *polaznička* a *koleda*. Tie znamenajú čosi iné. *Polaznička* je prút alebo konárik čečiny. *Polazníci* (najmä pastieri) ju obyčajne vo sviatočné dni dávajú pre šťastie gazdinám. Keď sa ňou vraj dobytok pri vyhánaní zo stajne na prvú pašu v roku pošibe, bude sa mu dariť. Koleda je aj vinš, aj pieseň.

PRV VODA NEŽ OHEŇ, DAJ, BOŽE, DOBRÝ DEŇ!

sa pripletá... Čas pokročil, blíži sa včasné ráno... Aha, hen z tamtoho domu — ale, ale, pozrime sa, aj zo susedného, a zaradom zo všetkých vychádzajú gazdovia alebo mládenci, rezko vykračujú s vedrami k studniam, vyťahujú z nich čerstvú vodu, a tam kráča aj gazda Brázda, v päťach mu je Pripletko a sleduje, ako sa gazdíčko vracia s vedrom plným vody a už v pitvore vinšuje domácim: „Prv voda než oheň, daj, Bože, dobrý deň!“ Potom do vody vloží červené jablko a všetci zaradom, on, gazdiná Eva, starý otec, ktorého každý volá ňaňo, i stará mať, deti, Katka, súca už na vydaj, menšia Marka, braček Ferko, ba aj paholok Šteško a slúžka Betka, sa v nej poumývajú a preoblečú do čistých šiat. Až teraz mamka rozloží na ohnisku oheň a zažne lúče, čo sú smolné triesky na osvetľovanie, sviečky aj olejové lampy.

Otec Brázda vezme vedro s vodou a zanesie ho do maštale kravám, volom i koňom. Dobré si všíma, či ležia, alebo stoja. Ak ležia, všetko je v najlepšom poriadku, no ak stoja, istotne im nedali pokoja, *búrili* ich bosorky. Dobré je, ležia, podkova nájdená na Nový rok a pribitá na prahu pevne drží, ale predsa len, aby boli kravky Stračena, Rysula, Rohaňa, koníky Pejko a Sivko aj párik volov, ovečky i prasiatka tučné, každému dá po opekanci, a navyše, aby mal dobytok pred strigami celkom bezpečný, dá každému hoviadku z každého pečiva napečeného na Nový rok. Gazdiná zatiaľ hodila sliepкам cez obruč varený hrach, aby niesli veľa vajec, a cez obruč preto, aby sa držali doma, so slovami:

*Tu mi, kurky, tu mi sedte,
tu mi vajcia, tu mi neste!*

sa zase pripletol a popletal... Kde? — Tentoraz v izbe! V izbe je všade čistučko, na stole sú plné misy novoročných koláčov. Iste pre koledníkov. Treba povedať, Brázdovci sa pozvrátili. Všetko sa ligoce a aj domáci sú vyumývaní, vyobliekaní, ako sa patrí. Vtom vchádza dnu susedovie jedenástročný Paľko, s ním od tretích susedov malý Jožko a z horného konca dediny Paľkovi rovesníci Ďurko s Maťkom. V rukách držia polazničky, za nimi vykúka zopár cigánikov.